

УДК 636.034:598

Власенко І.В., к.е.н, доцент

Блащук В.В., асистент

Вінницький національний аграрний університет

ВИЗНАЧЕННЯ ЗБИТКІВ, ЩО ЗАВДАЮТЬСЯ НАВКОЛИШНЬОМУ СЕРЕДОВИЩУ ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Нині у світі близько 3% усього земельного фонду вже зайняті різноманітними гірничопромисловими підприємствами, зокрема це стосується промислово розвинутих територій. Згідно з прогнозом Інституту спостережень за станом світу (Нью-Йорк), на кожного жителя планети нині припадає в середньому по 0,28 га родючої землі, а до 2030 р. площа зменшиться до 0,19 га.

Зазначимо, що майже весь земельний фонд світу підданий деградації: слабкій - 60% площ, помірній - 30%, сильній - 10%. Слабка деградація означає зниження родючості (дегуміфікацію ґрунту) на 10%, помірна - від 10% до 50%, сильна - понад 50%. Значної екологічної шкоди земельні ресурси зазнають через забруднення ґрунтів викидами промисловості (важкі метали, нафтопродукти, кислотні дощі тощо) та використання засобів хімізації в аграрному секторі. До пріоритетних важких металів, забруднюючих землі, відносять свинець, ванадій, кадмій, миш'як, олово, вісмут. До найменш пріоритетних забруднювачів відносяться кобальт, нікель, молібден, селен. Важкі метали, як біологічно активні речовини, негативно впливають не тільки на організм людини, а й на всю екосистему в цілому. Небезпечною проблемою залишається забруднення ґрунтів викидами автомобільного транспорту, до складу яких входять такі шкідливі сполуки, як бензапірен - дуже сильний канцероген та токсичний свинець. Вміст цих сполук у ґрунтах при магістральних зонах у 2,5-3 рази перевищує граничнодопустимий рівень.

Збитки можуть проявлятися через деградацію водних комплексів, атмосфери, флори, фауни, ґрунтів, ландшафтів, надр, погіршення здоров'я людей та скорочення тривалості їхнього життя. Разом з тим погіршуються умови господарської діяльності підприємств. В цілому по Україні щорічний приріст еродованих земель становить 4,5 млн. га середньо- і сильнозмитих, у т. ч. 68 тис. га тих, що повністю втратили гумусовий горизонт. Площа еродованих земель щорічно зростає на 80-100 тис. га. Внаслідок цього з ґрунтів щорічно виноситься величезна кількість поживних речовин (11 млн. т гумусу; 0,5 азоту; 0,4 фосфору; 1,7 млн. т калію), втрати яких тільки частково компенсуються добривами. Причиною зниження біопродуктивності ґрунтів є зменшення запасів гумусу. Постійний високий рівень ґрунтових вод зумовив розвиток процесів підтоплення на 17% земель, а на 11-25% - вторинного засолення ґрунту. Ця небезпека загрожує 60 % території України, особливо у Волинській, Тернопільській, Вінницькій, Миколаївській областях та в Автономній Республіці Крим. Оцінка збитків здійснюється у вартісному виразі за певний період часу. Збитки можуть бути несуттєвими, коли вони не перевищують порогу чутливості екологічної системи та її стійкості, а також суттєвими, коли згаданий поріг перевищується.

Метою нашої роботи було запропонувати методику визначення економічного збитку від впливу на природні комплекси господарської діяльності.

На нашу думку загальний економічний збиток від впливу на природні комплекси господарської діяльності виражається формулою:

$$Z_{заг} = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m Z_{ij} K_j$$

де $i - 1, 2, 3, \dots, n$ — число видів діяльності, котрі призводять до збитків;
 $j = 1, 2, 3, \dots, m$ — число природних комплексів, на котрі впливає господарська діяльність;

Z_{ij} - збитки від i -го виду впливів на j -й природний комплекс;

k_j - коефіцієнт, що враховує стан природного комплексу.

Економічні збитки, завдані природному середовищу, можна розрахувати як суму видатків на відновлення B_v , відтворення $B_{від}$, оздоровлення природних комплексів B_o та відшкодування збитків потерпілим від шкідливого впливу господарської діяльності B_z :

$$B_{заг} = B_v + B_{від} + B_o + B_z.$$

На розмір збитків від забруднення навколишнього середовища впливає кількість людей, котрі можуть постраждати від забруднення навколишнього середовища, види та інтенсивність впливу забруднень на природне середовище, опосередкований вплив забруднень на довкілля та людей; зворотність наслідків та можливість їх ліквідації; час, появи наслідків забруднення, можливість реалізації профілактичних заходів з ліквідації шкідливого впливу забруднень.

При визначенні шкоди, завданої здоров'ю людей, враховують ступінь втрати працездатності, видатки на лікування та реабілітацію, на догляд за хворими, компенсацію за втрачені професійні можливості тощо.

Підлягають також відшкодуванню збитки, завдані майну громадян. При цьому враховуються прямі збитки та втрачена вигода від втрати майна, врожаю, родючості земель тощо.

Підприємства та окремі громадяни мають право подавати позовну вимогу в суд про припинення екологічно шкідливої діяльності, що завдає шкоди здоров'ю та майну громадян і навколишньому природному середовищу.

Висновки: Господарська діяльність підприємств може завдавати природному середовищу екологічних, економічних та соціальних збитків. Збитки можуть виникнути внаслідок знищення елементів природного середовища, його забруднення викидами, стоками, відходами, виснаження природних комплексів, нераціонального використання природних ресурсів, порушення екологічних зв'язків у середовищі існування.